

**СУБ'ЄКТИ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ:
ОКРЕМІ ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ****Яковлєва Г. О.,***доцент кафедри трудового права
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Муорого,
канд. юрид. наук*

Право соціального забезпечення серед інших особливостей характеризує власний специфічний суб'єктний склад. Варто відзначити, що саме суб'єкти забезпечують практичну дію цієї галузі права, трансформацію у правовідносини.

У ході розгляду теоретичних підходів до визначення кола суб'єктів права соціального забезпечення сьогодні думки вчених стосовно даного питання хоча і різняться, однак мають багато спільного. Так, П. Д. Пилипенко зазначив, що суб'єкти права соціального забезпечення – це учасники правовідносин по соцзабезпеченню, які мають соціально-забезпечувальну правосуб'єктність на даний вид забезпечення. Правовідносини в цій сфері є двосторонніми. Одним із суб'єктів завжди є окремий громадянин, а в деяких випадках – сім'я (з приводу пенсії у випадку втрати годувальника). В залежності від виду соціального забезпечення суб'єктом цих правовідносин може бути неповнолітній, дитина-сирота, інвалід, безробітний, непрацевдатний, біженець, примусовий переселенець, людина похилого віку тощо. Іноземці і аполіди, які на законних підставах знаходяться на території України, по загальному правилу, у сфері соцзабезпечення мають рівні права з громадянами України¹. В. Ф. Опришко говорить, що суб'єктом права соціального забезпечення може бути фізична особа та державний орган, які є носіями суб'єктивних прав та обов'язків. Серед фізичних осіб, як суб'єктів правовідносин із соціального забезпечення, насамперед, слід назвати громадян України. Крім них, суб'єктами даних правовідносин можуть бути іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні. Існує також одне правовідношення, в якому суб'єктом виступає сім'я, а не фізична особа. Це пенсійне правовідношення у разі втрати годувальника². У дисертаційному дослідженні О. І. Кульчицька наголошує, що суб'єкт права соціального забезпечення – це особа, яка з огляду на наявність галузевого правового

¹ Право соціального забезпечення : навч. посіб. / П. Д. Пилипенко, В. Я. Бурак, С. М. Синчук та ін. / за ред. П. Д. Пилипенка. – К. : Вид. дім «Ін Юре», 2006. – С. 161.

² Правознавство : підручник / В. Ф. Опришко, Ф. П. Шульженко, С. І. Шимон та ін. ; за заг. ред. В. Ф. Опришка, Ф. П. Шульженка. – К. : КНЕУ, 2003. – С. 479.

статусу є носієм визначених законом прав і обов'язків у сфері соціального забезпечення. Правовими ознаками суб'єкта права є правоздатність і галузевий правовий статус¹. Однак, на нашу думку, дане твердження є надто скупим, оскільки під особою можна розуміти як фізичну, так і юридичну особу. На погляд Н. Б. Болотіної, суб'єкти права на соціальний захист – це фізичні особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства), які згідно з Конституцією та законодавством України мають право на соціальний захист. При цьому, на думку вченої, суб'єкти права на соціальний захист – потенційні учасники соціально-захисного правовідношення. Вони можуть реалізувати своє право за умови настання певних юридичних фактів. Вона також додає, що «суб'єкт соціально-захисного правовідношення – це суб'єкт права, який реалізував свою правосуб'єктність і став учасником конкретного правовідношення у сфері соціального захисту (наприклад, пенсійного) з виплати соціальної допомоги, з соціального обслуговування тощо»².

При визначенні поняття та сутності суб'єктів права соціального забезпечення необхідно підкреслити, що правове становище суб'єктів соціального забезпечення відображає їх галузева правосуб'єктність. Особливість правосуб'єктності у сфері соціального захисту полягає в тому, що дієздатність, як і в цивільному праві, може бути відокремлена від правоздатності, і право на соціальний захист може бути реалізоване у соціально-захисних правовідносинах іншими особами (наприклад, право неповнолітньої дитини на пенсію в разі втрати годувальника реалізується другим із батьків або його опікуном чи піклувальником³. І. М. Сирота розглядає правосуб'єктність через призму характеристики статусу суб'єктів правовідносин у праві соціального забезпечення, зокрема, на його думку, правоздатність та дієздатність (правосуб'єктність) являє собою соціально-юридичну (громадсько-правову) властивість суб'єкта. При цьому вчений додає, що вона залежить від психофізіологічного стану особи і тільки за певних умов (вік, зрілість, стан психіки) особа визнається здатною мати особисто чи через свого представника визначені права та обов'язки, бути юридично відповідальною за свої вчинки⁴.

Доречно наголосити, що правове становище суб'єктів права соціального забезпечення визначається з урахуванням положень Конституції, міжнародних договорів, інших актів законодавства про соціальне забезпечення України, а також нормативних рішень всеукраїнсь-

¹ Кульчицька О. І. Суб'єкти права соціального забезпечення України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05. – К., 2007. – С. 9.

² Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України : навч. посіб. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – С. 160.

³ Там само. – С. 161.

⁴ Сирота І. М. Право соціального забезпечення в Україні : учебник. – Х. : Одісей, 2003. – С. 88.

ких, місцевих референдумів, актів соціального партнерства, локальних нормативних актів, рішень уповноважених судових органів. Місце останніх у правовому забезпеченні правосуб'єктності є достатньо незначним.

Беручи до уваги різносторонність та різноплановість категорії суб'єкта у цілому, вважаємо, що кожна із вищенаведених характеристик суб'єктів права соціального забезпечення має право на існування, а тому не будемо зупинятися на розгляді кожної з них окремо.

В науковій літературі сформувався група вчених, які ототожнюють поняття «суб'єкт права» з поняттям «суб'єкт правовідносин». Ці терміни мають певні відмінності, зокрема такі, як: конкретний громадянин як постійний суб'єкт права не може одночасно бути учасником усіх правовідносин; новонароджені, малолітні діти, душевнохворі є суб'єктами права, але не є суб'єктами більшості правовідносин; правовідносини – не єдина форма реалізації права.

Отже, розглянувши поняття суб'єктів права соціального забезпечення, можемо зробити висновок, що сьогодні немає єдиного підходу до визначення даного поняття. Право соціального забезпечення як галузь права наразі є досить проблемною, оскільки сьогодні відсутній кодифікований нормативно-правовий акт, який би визначав принципи, поняття та суб'єктний склад права соціального забезпечення. При цьому слушною є позиція О. В. Тищенко, яка підкреслює, що становлення права соціального забезпечення як галузі права – це складний та суперечливий теоретико-правовий процес, який базується на розвитку соціально-економічних відносин в державі¹. Для подолання даної проблеми, на нашу думку, необхідно систематизувати право соціального забезпечення саме за допомогою кодифікації, де відобразити основні загальнотеоретичні аспекти права соціального забезпечення.

¹ Тищенко О. В. Право соціального забезпечення в Україні: теоретичні та практичні проблеми формування і розвитку галузі : монографія. – К. : Прінт Сервіс, 2014. – С. 81.